

RETROBANT LA MEMORIA

A L'ENTRON D'UN CINQUATENARI LA S.E.O. PRECURSOR DE L'I.E.O.

CONTRIBICIÓN A L'HISTORIA DEL MOVEMENT OCCITAN

Joan Fourie

Publicat al nº 18 d'ESTUDIS OCCITANS. París, 1995.¹

ABSTRAC

The author analyses the birth of the cultural association "Societat d'Estudis Occitans", and then, the birth of the "Institut d'Estudis Occitans", and the collaboration of the catalan and valencian intellectuals in these associations.

Lo 28 d'abril de 1945, dins l'anfiteatre grand de la Facultat de las letras de Tolosa, jos la presidéncia del Pèire Bertaux, comissari de la Republica, se debanèt una ceremònia d'una cèrta solennitat per marcar oficialament l'espelida e l'inauguracion d'un organisme recentament creat (lo 22 de febrièr) per aparar e espandir la cultura d'Oc, mai que mai dins los mitans de l'ensenhamant. Aquel gropament novelari, generat pel bolegadís de la Liberacion, se sonava Institut d'Estudis Occitans (I.E.O.)²

D'efèit, es a la tardor de 1944 que s'agrumelèt a Tolosa, pairinjada pel Comitat dels intellectuals, una comission que se fisèt per carga "la creacion d'un Institut d'estudis occitans sul modèl de l'Institut d'estudis catalans de Barcelona"³. Lo mestre aquí seguit es Pompèu Fabra, lo reviudador de la lenga catalana, retirat en França dempuèi la fin malastrosa de la guèrra d'Espanha e que ven d'estre fait doctor "honoris causa" de l'Universitat tolosenca. Aquesta comission arremosa Joan Cassou, president del Comitat dels intellectuals; D. Faucher, decan de la Facultat de las letras; Ismaël Girard, baile director de la revista Oc; Renat Nelli, professor e president de la Societat d'estudis occitans; Josèp-Sebastià Pons, professor; lo metge Max Roquette, lo catalan Serra Baldó; Camili Soula, professor a la Facultat de medecina de Tolosa; lo poèta Tristan Tzara, refugiat aicí pendent l'ocupacion; A.

Valat e andrieu Wurmser.

Lo prètzfait de l'I.E.O., lo trapam explicitat tre la debuta del comunicat oficial: "L'IEO es estat creat jos los auspícis de l'Universitat e del Centre dels intel·lectuals. a pèr tasca la direcccion, l'armonizacion, la normalizacion de tots los trabalhs tocant la cultura occitana dins lo son ensemble, dins lo sens de l'ensenhament, del manteniment e del desenvolapament. Nascut de la Resistencia, enten servir la cultura occitana coma valor humana, sorga de riquesas per Francia e l'umanitat. Los sons mitjans d'accion son l'ensenhament, las manifestacions intel·lectualas, publicacions, biblioteca, etc."⁴

Se foseguèm un pauc mai dins los documents e s'apregondissèm las recèrcas, vesèm lèu nasejar darrièr -o puslèu a costat- del jove I.E.O., un autre recampament, una autra associacion, un autre nom, que torna coma una referència caparruda: la Societat d'estudis occitans (S.E.O.), vector istoric e vertadièra maire-portaire del novèl Institut. La filiacion, çaqueŀà, apareis clarament e digús se tracha pas de la negar o de la mesconéisser: "Aquela institucion (l'I.E.O.) para-universitària es pas creada per minimizar la tasca de la S.E.O. L'I.E.O. es un organisme d'ensenhament que pòrta dins l'Universitat la doctrina de la S.E.O. L'I.E.O. es sortit de la S.E.O. Es una promocion de la S.E.O... Coma l'I.E.O. perseguirà una tasca d'ensenhament e una tasca editoriala d'obras criticas de fons, la S.E.O. abandonarà a l'I.E.O. la tasca de la publicacion de las obras anonçada fa d'ans e que traspassan las possibilitats materialas de la societat. D'ara enlà donc, la S.E.O. portarà los sons esforces sobre la publicacion d'Oc, de la colleccion *Messatges* e de tota òbra d'esperit nou."⁵

L'I.E.O. procedissen de la S.E.O. -e obrant de cotria a la debuta- nos a semblat interessant, dins l'encastre del cinquantenari de l'Institut, d'anar descobrir un bricon pel menut çò que fosquèt fin finala aquesta societat e d'ensajar de véser quin ròtle joguèt dins lo remenadís occitanista de l'epòca, quin ne siaguèron les aparaires, quinas idèas o quina filosofia defendèt e espandiguèt, quinas realisacions nos a daissadas.

Atal, sense mai rondinejar sus l'I.E.O., totjorn viu e arderós, anam donc a la descobèrta de son autentic genitor, la Societat d'estudis occitans.

Las originas d'una creacion

Pensi pas de m'enganar tròp en faguent remontar las originas de la S.E.O. a la mesa sus pè, a l'entorn de las annadas 1914, mai que mai pel professor Josèp Anglade, d'un Institut d'estudis miegjornals espelit jos l'ala cloquejaira de la Facultat de las letras de Tolosa e qu'ofiguèt als estudiants -fòra conselhs, corses e documents de tota mena- un crane pielòt de libres eiretats de las bibliotècas de Gaston Jourdanne, de Camili Chabaneua (Anglade ne siaguèt l'executor testamentari), de Jòrgi Millardet e dont lo professor Alfred Jeanroy ne devendrà lo venerat capiscòl après la despartida d'Anglade. Aquel Institut -dont l'història jamai non foquèt escrita- prenguèt mai que mai sa volada al lende-man de la Guèrra Granda e, dins lo siu local de la carrièra del Taur, mantes joves venguèron s'abeurar a la font de sapiéncia destapada per J.Anglade, ensenhaire rigorós, d'una erudicion alargada mas tanben òme borgal e de bona convivència, pedagògue aimat, mestre d'un bèl ramat d'occitanistas. Entre aqueles, tres noms son de reténer: Loís Alibert, Ismaël Girard e Camili Soula.

Son, o cal pas debrembar, las dos darrières citats que, joves medecins, van far grelhar en genièr de 1924 lo jornal Oc "Setmanari de literatura, arts, ciencias, esports, organes dels païses d'Oc" que se mudarà pauc après en "Gazette d'action occitane, de nouvelles littéraires et artistiques" e que, per una primièra plega, viurà sus 131 numeròs duscas en abril de 1930. Es de notar al passatge la virada del jo-titol amb l'arribada de dos mòts tras qu'importants: ACTION OCCITANA, que prendrà pro lèu tota lor significacion. farem pas d'alonguis sul jornal Oc que son influéncia siaguèt determinanta dins lo processus de presa de consciéncia modernista e quitament universalista de la cultura occitana, mas que trapava encara una granda part de sas rasiccs dins lo Felibrige, un Felibrige d'alhurs tot enfiocat e enfebrat pel tarabastal del centenari mistralenc.

En aquesta pontanada, Tolosa èra un fogal mai qu'actiu al nivèl de la lenga e de la literatura d'Oc. Emai se *Lé Gril* e sos patesejaires, lo teatre populari del Garrelou e les monològues de Gruvel o les de Laclau e Veyriès se trapavan pas encara completament oblidats, de causas plan mai seriosas e portairas de frucha avià morrejat desem-

puèi la debuta del sègle: la creacion de l'Escolo Moundino (1892) e de la revista *La Terra d'Oc* (1894), la re-introducccion de l'occitan dins los concorses de l'Acadèmia dels jòcs florals (1895), la dobertura d'un cors de lenga e literatura miegjornalas a la Facultat de las letras, la lançada de l'Institut d'estudis miegjornals (1914), l'espelisson de l'Escòla Occitana e del *Gai saber* (1919), la reconeissença d'un diplòma d'estudis superiors miegjornals (Alibèrt e Salvat l'ajeron del temps d'Anglade), l'envolada del jornal *Oc* (1924), la creacion del grop dels Estudiants ramondencs sul modèl del Novèl Lengadoc (1931), d'un cors de lenga e literatura d'Oc a l'Institut catolic (1937)... Enfin, escambis de mai en mai nombroses s'establisson amb los vesins e germans catalans, dont una còlha s'engatgèt dins las armadas francesas en 14-18 e dont la vila ròsa serviguèt de recapte frairenal a mantun intelectual fugissent, dins las annadas 20, la dictadura del general Primo de Rivera.

La S.E.O. siaguèt fin finala secretada per aquel borboihadís e posa pas enlòc mai sas originas prigondas. d'efèit, es lo 16 de març de 1930, al sèti de l'Institut d'estudis miegjornals, que la S.E.O. se vejèt fondada e plaçada d'arrèu jos la presidéncia de Josèp Anglade⁶. La primera tièra atal constituida recampava: Antonin Perbosc, Prosper Estieu, Valèri Bernard, Jòrgi Millaret, Edoard Bourciez, Gaston guillaumie, Pompeu Fabra, Loís Alibèrt, Josèp Salvat (que Rogièr Barthe remplaçarà en 1931), Joan Bouzet, Joan Bourciez, Loís Delhostal, Carles Camproux e Pau-Loís Grenier, e a dire monde de l'Universitat, de l'ensenhament o d'una cèrta elita saberuda.

La tòca de la S.E.O. es a l'encòp simpla e ambiciosa. Seguís en plen la dralha de l'exemple catalan que, tre 1931, va conéisser una passada "gloriosa" de fòrta creativitat amb lo reviscolament de la generalitat, l'estatut d'autonomia e la normalisacion de la lenga escrita. Pompeu Fabra mes a despart, se devina aquí l'influéncia majorala de Josèp Carbonell i Gener, un dels teoricians del catalanisme modèrne, director de la revista *L'Amic de les Arts*, conceptor de l'Oficina de relacions meridionals (1928), e dont se rescontra mai d'un còp la signatura dins *Oc*. Carbonell s'es ligat d'amistat amb Girard e subretot amb Alibèrt que l'aculhís sovent al siu ostal de Montreal d'Aude. Jamai non se dèu levar del sicap la preséncia catalana (per dire pas l'omnipresén-

cia) dins tot çò que concernís, non sólament la vida vidanta de la S.E.O. mas belcòp son engatjament ideologic. La pròva nos en serà porgida a brassats. Que que siá, lo ròtle de Carbonell dins l'espelison de la SEO serà determinan' bis.

Çò que vòl la S.E.O.? La resposta s'estaloira clara e neta dins las columnas del jornal *Oc*⁸:

"crear una grafia que concilia lo sistèma mistralenc, lo sistèma restaurat Estieu-Perbòsc e lo sistema catalan.."

"unificar e depurar la lenga tot en servant las caracteristicas dels grands dialèctes, considerats pel moment coma irreductibles los uns als autres"

"dotar l'occitan d'un vocabulari scientific e tecnic".

E per aquò, sulcòp, s'engimbra una seccion filologica que serà pro lèu seguida d'una seccion literària.

D'en primièr, e aquò torna sovent, la S.E.O. se vòl un organisme seriós e duradís, que se destaca del Felibrige e de son "grossier empirisme"⁹. E de precisar son avejaire: "Fins a aquesta ora, las ambicions dels felibres s'eran gaire espandidas qu'al cultiu de la poesia e de la prosa narrativa de caracter popular. Al francés, eran abandonats los subjectes de critica literaria, d'istòria, de filosofia, de sciència o d'industria... Es una necessitat ineluctable que nostra lenga mairala s'apodere de tots los domenis de la vida intellectuala". Atal escriu L.Alibèrt, secretari general de la S.E.O. e felibre de longa data.¹⁰

Un pauc pus luènh, dins lo meteis tèxte, l'autor enfonsa la dalha al bon picar e balha sa pensada tota, qu'es un resumit clarvesent e senat de l'òbra alibertenca: "Malastrosament, despuei leu quatre segles que nostra lenga es estad forobandida de las escolas e de l'usatge oficial, a percut tot son vocabulari escrit e s'es esmicada en un fum de parlars grafiats sens cap de preocupacion d'unitat. Pieg encar, un contingent sempre creissent de paraulas francesas s'es substituit als mots del terrrador. Per la tornar rendre apta a exprimir totas las ideas e aténher lo vast public indispensable a sa vida, caldrà donc unificar la grafia e lo vocabulari dins la mesura de las possibilitats e far caire totas las barralhas que separan los parlars de Niça a Pau e de Limoges a Valéncia".

Accion e primièra resulta.

Ara que la seccion filologica es aprestada (almens sul papièr) e que se bota al trabalh (es Alibèrt subretot qu'obrarà), la S.E.O. se deu mostrar e far ausir sa votz. Curiosament, la primièra materialisacion de son existéncia es de vendre un sagèl en l'onor de Mistral (2 F los 20 exemplaris). Vertat es que sèm l'annada del centenari e la novèla societat non podiá demorar a l'escart d'un tal eveniment. De mai, Enric Martin, librari-papetièr a Tolosa (7, carrièra de las Leis), dobrís una galaria d'Oc plaçada jos l'aflat de la S.E.O., que prepausa un servidi de libres especialisats dins la lenga del terraire e la creacion d'un *Editorial occitan*.

Pasmens, la debuta de la S.E.O. se trapa entrapachada per dos eveniments grèus qu'aurián poscut la far cabussar: en abril de 1930 - coma jà notat- lo jornal *Oc* arrèsta de paréisser; en julh de la meteissa annada se morís Josèp Anglade. Conven de se remembrar que *Oc* èra l'organe quitament oficial de la S.E.O. Quant a Anglade, la pèrta es tras que crudèla estent que serivssiá de ligason amb sos colègas de las Universitats miegjornalas. Lo rère-Capolièr Valèri Bernard, sollicitat per Perbòsc e subretot per J. Salvat, voldrà plan préner la seguida; mas V. Bernard es a Marselha, malauteja e comença de pèdre la vista...

Per çò qu'es del periodic *Oc*, Ismaël Girard l'aviá daissat per de rasons personalas, e mai que mai professionalas. Era pas aisit de remplaçar. Fin finala, après un molon de discutidas e de tafuradisses, es la S.E.O., per l'intermediari de Loïs Alibèrt, que repren los abonaments e torna brandir lo flambèl dins l'estiu de 1931. Desenant "Revista de la renaissença dels païses d'Oc (Auvernha, Gasconha, Lemosin, Lengadoc, Provença, Catalonha, Valéncia, Balearas)", *Oc* se presenta jos l'aspècte d'un quasèrn (16,5#25) bimestrial dont los darrières numeros despassaràn un centenat de paginas. S'agís aquí de la primièra publicacion oficiala de la S.E.O.¹¹

Sense nos liurar a una analisi menimosa del primièr fascicle d'*Oc* , renaissent, non podèm que remarcar un tras que bon article de doctrina occitana de C. Camproux titolat *Europa e Occitània* , tèxte de reflexion aprigondida que demòra fòrça d'actualitat: "Fins ara, l'alaragament de la Respèlida es estat entrepachat per l'estra estrechona que

represa, serà estampada en dos volums a Barcelona en 1935 e 1937 e pagada per de finançaments privats catalans.¹⁴

La S.E.O., coma marcat dins sos estatuts, entend concretisar son accion per l'edicion d'òbras literarias e una de las primièras mesas en soscripcion concernís la revirada en lenga d'Oc que l'abat Juli Cubaynes faguèt dels *Sants Evangèlis* e que crebarà l'uòu en 1932. Fòra la *Gramatica occitana* d'Alibert, las autres publicacions de la S.E.O., abans la creacion pendent la guèrra de la colleccion *Messatges*, saràn recampadas dins de quasèrns d'estudis que son d'efèit tiratges a despart d'articles pareguts dins *Oc*¹⁵. Se devon pas oblidar tampauc los dos poèmas de Valèri Bernard sortits en 1936: *La legenda d'Esclarmonda* e lo conte magic *Lugar*. Eran previstas reviradas dels *Sents Evangèlis* pel canonge C. Laffarge , dels *Actes dels apòstols*, *letres als Romans e als Corintians* per l'abat Cubaynes. Mas aquelas darrières publicacions capitèron pas.¹⁶

Es a prepaus d'aquel programa d'edicion que Pèire Azema metèt lo det sus la plaga barbelanta qu'aquela anonça de lires dobrissiá, mai que mai del costat de Provença e dins les mitans felibrencs: "Pioi, en ço que pertoca las edicions de la S.E.O., i'a la famousa, l'eterna, la fastigousa questioun de la grafia. Questioun espignousa e qu'es de michant regla. L'engèni mistralenc i'es pas arribat, mème per la soula Prouvença..."¹⁷

Es donc pel biais de la lectura de la revista *Oc* qu'aprenèm quina siaguèt l'accion menada per la S.E.O., d'una seccion d'estudis politics¹⁸. Dins lo n. 3 de novembre-decembre de 1931 apareix, jos un poèma (*A la luna*), la signatura d'un col.laborator novelari: Renat Nelli. Jove professor de letras (a 25 ans), originari de Carcassona, aqueste s'es ligat d'amistat amb Loís Alibert e totes dos s'afanaran, dins qualques annadas, per bastir e far viure una Societat aüdenca d'estudis etnografics.

Un autre projècte, demorat dins los tiradors del debrembièr, concernís l'estampatge d'una *Miscellanea istorica occitana* dont la S.E.O sariá estat lo coordonador¹⁹. Cal plan dire que L. Alibert, dempuèi son oficina de Montreal, es quitament solet per bailejar la societat e far marchar la botiga. Pòt pas totjorn, çaque là, èstre a la pastièra e al molin. En març de 1932 es a Barcelona ont, enrodat per Pompeu Fabra e Ventura Gassol, delarga a l'Universitat una conferéncia suls parlars occitans. I

La S.E.O. pendent la guèrra

Après la despartida de Valèri Bernard e la sortida del tòme segond de la *Gramatica d'Alibert*, la S.E.O non subreviu que per la gràcia de son secretari general. Le vam dels catalans es pas mai aquí per far la ròda e porgrir un pauc de moneda. La guèrra, un còp de mai, va trebolar lo monde e esparpalhar los occitanistas. Lo jornal *Occitania* s'es amudit en julh de 1939. En genièr de 1940, dempuèi lo siu domèni del Capitol a Sant-Juèri, dins lo Tarn, A.-J. Boussac dona la volada a un novèl jornal mesadièr que se vòl gaireben la seguida del precedent e qu'es apelat *La Terra d'Oc*. Aquel periodic, que durarà tota la guèrra, se restacarà a las publicacions de la S.E.O donc Boussac, justament, ne devén lo president.

Cal evocar un bricon, ara, la personalitat del novèl capiscòl de la S.E.O qu'es un jornalista de profession fòrça apassionat de teatre e que fa miranda, sus las ondas de Radiò-Tolosa, amb sas pèças del Teatre d'Oc dont una part serà remosada dins un reculh paregut en 1943. Boussac es un felibre e dirigís l'Escòla de Rochegude qu'a fondat en 1926. En 1940 siaguèt elegit majoral a la cigala vèusa d'Emili Barthe. Aquò l'empacha pas d'èsser un occitanista acarnassit e de luchar per impausar la grafia classica. Boussac es un òme de la parau-la enfiocada, del caractèri entièr e de la pluma agusada, que la polemica fa pas recuolar²³. Fora sas comedias, es coneugut per èsser l'autor del roman *La Fabrica* dont l'edicion èra annonciada tre 1934 e que, finalment, siaguèt publicat per l'I.E.O qu'en 1971.

Las activitats de la S.E.O s'arrestèron completament tre la debuta de l'estiu de 1939. A la dintrada de 1940, fòrça eveniments avián cambiat e capvirat la vida vidanta dels franceses e d'espars novèls semblavan puntejar del costat de Vichy: "En ces heures où se dessinent pour les idiomes si longtemps délaissés des pouvoirs publics les plus belles perspectives..."²⁴.

Lo 15 d'octòbre de 1940, los estatuts de la S.E.O son enfin despausats a la prefectura de Tolosa. Tornan préner gaireben los de 1930 en oficialisant las quatre seccions creadas (conselh d'onor, conselh d'estudis e de trebalh, conselh d'administracion e de propaganda, membres aderents)²⁵

Lo 17 de novembre de 1940, s'acampa pel primièr còp lo burèu administratiu qu'a donc per president Andriu-Jacme Boussac, per vice-president Loís Alibert, per secretari Ismaël Girard e per clavaire Aquiles Teste. Los objectius de la S.E.O son tornamai precisats: engimbrar de documents pedagogics per l'ensenhament e publicar de literatura "en mettant en circulation des éditions conçues suivant les principes d'unification et d'épuration de la langue exposés dès 1930". Lo sèti social de la S.E.O es botat en çòd'I. Girard (128, avenguda Crampel a Tolosa) e los obratges publicats son en venda exclusiva a la librariá Cazer (7, avenguda Ozenne a Tolosa).

Las primièras decisions del burèu de la S.E.O atal renovada son de tornar far paréisser la revista *Oc* (caldrà atendre pasmens la prima de 1942) e de rendre omenatge al marescal Pétain en seguida del famós "messatge" tocant Mistral legit a Malhana per Enric Massis lo 8 de setembre de 1940 e de la circulària del Ministre Jòrdi Ripert del 9 d'octòbre de la meteissa annada. Boussac, Alibert e Girard decidiguèron de mandar a Vichy un delegat de la S.E.O qu'ofriria al cap de l'Estat tres libres editats per ela: la *Gramatica* d'Alibert, *Los Sants Evangèlis* revirats per Cubaynes e la *Legenda d'Esclarmonda* de Valèri Bernard) acompanyats d'una letra e de documents divèrses.

Aquesta letra foguèt signada per un polit escabòt de personalitats occitanas (Alfred Jeanroy, Marius Jouveau, Joseph d'Arbaud, André Jaubert, René Farnier, C. Gandillon Gens-d'Armes, Jean Bourciez, Pierre Azéma, Michel Camelat, Léon Teissier, chanoine C. Laffargue, Loís Alibert, Leon Cordas, A.-J. Boussac e Ismaël Girard. Aquela correspondéncia èra precedida d'una "abansletra" e d'una altra letra signada, al nom de la S.E.O, per Alibert, Boussac e Girard. Aquestes documents siaguèron reproduits, amb la resposta de Pétain, dins un suplement al n. de febrièr de 1941 de *La Terra d'Oc*.

L'annada 1941 se trapa sonque marcada per l'establiment d'una seccion en Avinhon (la delegacion de Provença èra çaqueila de las mai remenairas) e per l'acamp general de Tolosa del 2 de novembre ont intervenon qualques decisions que s'ameritan d'èsser notadas:

- eleccions al Conselh d'onor de Josèp Nouailhac, Renat Lavaud, Josèp-Sebastian Pons e Josèp Lobet,
- demission de Juli Cubaynes e Antonin Perbòsc (en seguida dels

guirguilhs amb Boussac e Alibert per *Gai saber* interpausat),

-organisacion de delegacions provincialas dins tres vilas (Tolosa, Montpelhièr e Marselha) amb budgèt decentralisat e libertat totala dins la causida dels colaborators.

De notar enfin la preséncia totjorn druda, al sen de la S.E.O d'elements catalans: Alfons Mias, A. Montesinos, Francés de Pablos, G. Gomila, Joan Segonds, Josep Pla, Joan Marçal, etc.

Quand, a la prima de 1942, *Oc* torna paréisser trimestralament coma "Quasèrns de las letras occitanas", totjorn estampat per Gabelle e Carcassona, alestit per la S.E.O e ondrat de la devisa "La fe sens obras morta es", lo burèu de la S.E.O se presenta del biais seguent: H. Gavel president d'onor, A-J. Boussac president, L. Alibert secretari general, I. Girard administrator delegat, delegats: P.J. Roudin (escais de Pèire Rouquette) per Provença, C. Camproux pel Lengadòc, I. Girard per Gasconha, Alfons Mias per Catalonha (essencialament lo Roselhon), J. Mouzat pel Nor-Occitan; l'Ofici del libre occitan e la direcccion de *Oc* per I. Girard; enfin, lo clavaire general n'es lo tolosan Aquiles Teste que serà deportat en 1944.

La tòca de la S.E.O a pas gaire cambiat dempuèi sa fondacion: "...trabalhar amb activitat e metode a la defensa e ilustracion de la lenga d'Oc. Desvolopar los estudis de tota mena dins lo sens de la cultura; prendre lo pretzfait de totis trabalhs reconeguts necessaris o jutjats utils a l'enantiment d'aquellos estudis: aquò son sos trabalhs permanents, al servici de la renaissença occitana."²⁶

A despart del burèu (apelat tanben conselh d'administracion), la S.E.O demòra compausada de dos autres conselhs. L'un d'onor qu'a-grumèla la finaflor de l'Universitat miegjornala (J. Amade, E. Bourciez, H. Gavel, G. Guillaumie, R. Lavaud, G. Millardet, J. Nouailiac, J.S. Pons, E. Ripert) e qualquas personalitats (M. Camelat, J. Charles-Brun, G. Gens d'Armes, J. Loubet). L'autre sonat d'estudis e de travalh ont se retròban P. Azema, R. Barthe, A. de Bastard, P-L. Berthaut, J. Bouzet, J. Bourciez, C. Camproux, M. Carrières, A. Conio, L. Cordes, P-L. Grenier, J. Mouzat, R. Nelli, B. Vidal, E. Vieu e los membres del burèu.

Es a sotalinhar que, ducas alara, i a pas agut brica de copadura amb lo Felibrige e que las relacions entre los gropaments demòran frai-

renalas malgrat los etèrnes guirguilhs de grafia. D'alhurs una maja part dels aderents de la S.E.O son encartats al moviment mistralenc. Aquò explica la preséncia, als divèrses conselhs de la S.E.O, d'un nombre significatiu de majorals (Amade, Camelat, Charles-Brun, Lavaud, Loubet, Boussac, Azema, Conio, Vidal). D'autres saràn elegits majorals dins las annadas que seguiran (Grenier, Berthaut, P. Rouquette, Barthe).

A notar, pasmens, un grand absent: Antonin Perbosc. L'autor del *Got occitan*, qu'a passat los 80 ans, s'es disputalhat amb Boussac e, macat e un bricon entestardit, viu ara retirat alprès de sa pichona neboda. Mas avèm vist qu'aviá demissionat de la S.E.O en 1941. Quant a Estieu, se moriguèt en decembre de 1939. Lors relacions s'èran refrescadas dempuèi longtemps e cadun s'era recantonat jos sa tenda. D'autres problèmas de personas mancaràn pas de morrejar e d'enverinar la vida vidanta de la S.E.O, subretot a l'ora de la Liberacion. mas s'agís aquí d'un autre aspècte que preferam daissar de caire.

Per çò qu'es de las publicacions, en aquela debuta de l'annada 1942, la S.E.O a pas gaire progressat. Dempuèi la sortida de la *Gramatica* d'Alibert, a fait estampar en 1937 la plaqueta de poësias de Max Rouquette *Los somnis dau matin* (reculh pagat per l'Oficina de J. Carbonell). Se parla totjorn d'editar *La Fabrica* de Boussac, *Lo libre de Rut* del canonge Laffargue, *Dafnis e Cloe* de P. Eyssavel e *Au cantar di dogas* roman provençal dau meteis P. Eyssavel (cal dire que desnisar de papièr èra pas alavetz un pichon afar).

Mas Boussac, Girard e Max Rouquette son d'òmes actius, qu'an lo sens de lor responsabilitat e que butan a la ròda ardidament. Se decidís de crear doás colleccions de libres occitans bailejadas per la S.E.O: *Messatges*, reservada a la poësia, e *Biblioteca occitana* qu'aculhí en principi totas las fòrmas d'expression escrita mas que balharà ela tanben de poèmas. Sus las rasons, emai la filosofia, d'aquela noveltat, non podèm que nos referir a n'aquel tèxte de Max Rouquette: "...lo coratge primier d'una literatura es de s'alunhar costa de las autres e de s'espaustrar a la critica de totes. La colleccion *Messatges* publicada jos l'aflat de la S.E.O per la direcccion d'*Oc* respond a aquel lagui d'onestetat. Coma son nom lo quita a comprendre, amb las traduccions que presenta costa de poemas nous, vou servi de ligam entre las letras d'*Oc* e

las letras autres e primier las de França, d'Espanha e d'Itàlia. En sortissent del biais confidencial de la literatura occitana, fin qu'a ara, sabem que podem perdre força d'aquel prestigi tirat de l'ombra e del misteri. Mas nos agrada mai d'èsser jutjats sus una valor, benleu mai teuna, mas que siá nostra."²⁷

Après la collecccion *Occitania crestiana* (ont solets siaguèron publicats los *Sants Evangèlis* de Cubaynes) e la *Collecccion pedagogica* (ont siaguèt publicada la *Gramatica d'Alibert*), après los *Quaserns d'estudis*, la collecccion *Messatges* sembla donc l'iniciativa editoriala la mai originala e la mai específica de la voluntat que bolèga lo pichon monde de la S.E.O. Aquesta collecccion "istorica" serà contunhada per l'I.E.O e, a l'ora d'ara, caup pròche d'un centenat de titols.

Quatre plaquetas de poësias sortiràn donc dins l'encastre e jol labèl de la collecccion *Messatges* del temps de la S.E.O: a la prima de 1942 *Entre l'esper e l'absencia* de Renat Nelli (que pòrta lo n. 2 dins la collecccion), dins l'estiu de 1942 *Poesies catalanes* de Josèp-Sébastien Pons (n.1), puèi a la fin de 1942 *Los somnis de la nuoch* de Max Rouquette (n.3) que remplaça lo titol inicialament previst de *Oblit de la darriera luna*, enfin *Paraulas au vièlh silenci* de Robèrt Lafont sortit a la debuta de 1946. Se podiá pas desnisar melhors elements representatius de la nòva e jova poësia occitana de las annadas 40.

Per çò que concernís la *Biblioteca occitana*, en agost de 1942 grelharà *Poemas sens poesia* de C. Camproux (n.1) seguit a la prima de 1943 del reculh de poèmas catalans de Gumersind Gomila *La sorra calenta* (n.2). Dins aquesta collecccion, i aurà pas, a nòstra coneisença, d'autras publicacions jol signe de la S.E.O.

Per copar cort e aver una vista generala de çò que se passa dins la societat pendent aquellas annadas d'ocupacion, anam gaitar los actes essencials de la S.E.O coma la revista *Oc* nos los presenta a la fin de cada numerò:

-per 1942: trabalhs actius dins las delegacions provincialas, mai que mai a Marselha gracia al travalh afogat de Pèire Roqueta, Tula e París; acamp general a Montpelhièr lo 15 de novembre²⁸; publicacion d'un numerò especial de la revista *Oc* (ivèrn de 1942/1943) adobat per Max Rouquette e consacrat a Josèp-Sébastien Pons,

per 1943: formacion d'una seccion de l'ensenhamant (secretari C. Camproux) dins l'encastre del Conselh d'estudi; creacion d'una seccion cinematografica; demission de A-J. Boussac de la presidéncia del Conselh d'administracion (28 de julh); demanda de mesa en plaça d'un cors de lengadocian e de gascon a la Facultat de letras de Tolosa; Renat Nelli remplaça A-J. Boussac; creacion d'un Ofici del floklore (R. Nelli) e d'una Delegacion generala presa en carga per Max Rouquette e que s'ocuparà del secretariat de la presidéncia, de la coordinacion intellectuala e de la direccion de la propaganda; Albèrt Dauzat es elegit al Conselh d'onor e G. Gomila, Joan Bonnafous e A. Gandois son eles elegits al Conselh d'estudis; mort en Alemanha del filh de Loís Alibert e, a Tolosa, de Josèp Castellví, estampaire del jornal *Oc* dins las annadas 20 e de l'*Editorial occitan*,

per 1944: preparacion d'un numerò especial d'*Oc* en omenatge a L. Alibert (non publicat per de rasons materialas e d'actualitat)²⁹; presentacion per la seccion cinematografica d'un scenariò sobre *Pau Riquet e lo canal de las doas mars* classat primièr per la Direcccion generala del cinemà a París, e d'un autre scenariò titolat *Villanelles au pays de Gascoghe, chants populaires béarnais* (direcccion musicala per Josèp Canteloube); la *Bibliografia occitana 1919-1942* de Pèire-Loís Berthaut, que la S.E.O deviá publicar, es en sòmi dempuèi la deportacion de l'autor en Alemanha (serà publicada en 1946 per las Belles Lettres a París); creacion dins l'encastre de l'Ofici del libre d'un comitat tecnic de l'edicion occitana (amb Max Rouquette, P. de Berne-Lagarde e I. Girard); G. Gomila es cargat de la direccion de la delegacion catalana e de Berne-Lagarde de la direccion de l'Ofici del libre de la S.E.O,

per 1945: amassada estatutària a Tolosa (6 de mai)³⁰ ont se parla subretot de recrutament, d'espandiment e de las relacions amb l'I.E.O

Dins l'estiu de 1942, lo Conselh d'administracion de la S.E.O rend publica la declaracion seguenta: Per respondre a las criticas dont lo movement regionalista es estat encara pauc de temps a l'objecte, la S.E.O afortis torna-mai son adesion a la doctrina mistralenca e procla-

ma que lo vertadier patriotisme nacional s'apieja sus l'estacament a la familia e a la patria regionala; la fidelitat a las tradicions li sembla lo melhor ensenhament de fidelitat a la comuna patria fran cesa."³¹

La tòca de la S.E.O deu pas èsser perduda de vista dins lo revolum e los auvaris de l'ora. Novèl responsable de la Delegacion generala, Max Rouquette manca pas, a l'ocasion, de refrescar las memòrias e de precisar unes engatjaments" "...Volem faire obra comuna, obra metodica. Estudi del catarisme e de la pensada miejornala, estudi dels trobadors; acamp de tot ço que canta entre aqueles e Mistral; recorda, in extremis, de tot lo folklore occitan; finestra largament dogerta a tota cultura estranya e primier la francesa; e d'aquel temps obra direita e sens bruch prep lo govern, e luònt de las prefecturas (ont tota obra es de sement sus lo roc), vaqui l'obra que se prepausa la S.E.O."³². Lo programa de la S.E.O s'es francament espessit dempuèi 1930.

A senhalar la publicacion, dins lo n.3 de l'automne de 1943 de la revista *Oc*, d'un poemòt inedit de Carles Maurras. Aqueles vèrses de joventut son seguits d'un assaber signat per la S.E.O: "Siam uroses de publicar amb l'agrat del Mestre del Martegue aquel pichot poema qu'en setembre 1894, au temps ont anava publicar *Le chemin du Paradis*, traguet sus lo teune quasern d'una "chata" d'Aurenja. Nos plai de reculir per la gaug dels amants de la poesia provençala, aquel fresc testimoni de l'amor qu'un Mestre entre los Mestres a sempre gardat per la lenga ont publiquet *Mar e lono*."

Tanlèu devengut president, a la tardor de 1943, Renat Nelli se manifesta per la publicacion d'una declaracion que se podriá sonar de la politica generala ont definís lo prètzfait prioritari que, segon el, deu menar la S.E.O; a saber: intensificar la propaganda, crear una critica d'Oc pròba, suscitar per tots los mejans una cultura autonòma e nòva, tornar rendre als joves lo gost de las idèas especificament miegiterrans, continuar l'òbra de Mistral, continuar l'òbra de Napoleon Peyrat, crear un ofici del floklòre miejornal e, en conclusion, elaborar una cultura occitana dins lo meteis temps ont s'unificarà la lenga"³³. E Nelli dona l'exemple bèl primièr amb lo numerò especial dels *Cahiers du Sud* consacrat al *Génie d'Oc et l'homme méditerranéen* puèi amb la traduccio que balharà en 1945 dels cinc poèmas d'amor de Jòrdi de Sant Jòrdi, un dels primièrs libres publicats per l'I.E.O en 1945.

De la S.E.O. a l'I.E.O.

Avèm vist, al començament d'aquel estudi, cossí se debanèt la creacion de l'I.E.O entre la fin de 1944 e la prima de 1945. Avèm precisat la tòca d'aquel organisme novèl que volià cunhar mai que mai dins l'ensenhamant superior, dins la publicacion d'una bibliotèca occitana, de quasèrns especialisats e d'*Annals*, e dins la participacion o l'engimbrament de manifestacions intellectualas.

La S.E.O, del siu costat, comptava contunhar dins una dralha melhor ciblada: "La S.E.O deu perseguir mes que mes la soa tasca de propaganda doctrinaria, fora de l'Universitat, dins totes los caires de las terras d'Oc. La sea accion diu manifestar-se per la publicacion de *Oc* e per la publicacion d'obras "d'avant garde", avant garda dins totes los caires de l'activitat culturala occitana."³⁴

Per resumir, l'I.E.O obrava dins l'ensenhamant e la S.E.O dins lo pòble. Mai o mens, los animators e membres de la S.E.O se retrobava a l'I.E.O e, pro lèu, una mena de concurréncia estèrla se faguèt jorn entre las doás societats dont la reparticion de las competéncias sul terren se mostrèt tras que malaisida. La revista *Oc*, publicada per la S.E.O, sortiguèt qu'un sol fascicle per 1945 e un autre per 1946. D'un autre biais, lo jornal *La Terra d'Oc*, de Boussac, s'arrestèt en agost de 1945 (n. 66-67) e l'*Ase Negre* deviá espelir qu'en agost de 1946. Atal donc, pendent un an, l'I.E.O se retrobava sens cap d'organe per s'exprimir.

E puèi, i aviá lo problèma pro tilhós de las publicacions, de l'avendor de la collecccion *Messatges* e de la *Bibliotèca occitana*. Obras de Camproux, Cordes, Nelli, Eyssavel, Rouquette, Carrières, Boussac esperavan. Coneissem pas l'estat de las finanças de la S.E.O en 1945 (l'escotisson èra alavetz de 50 F) mas es de pensar que lo siu budgèt deviá pas montar plan naut e ofrir de grandas ambicions editorialas. Meteissa question per l'I.E.O (escotisson 125 F per an) que deviá rescontar qualquas dificultats per trigar sa moneda de la de la S.E.O. Cal plan comprendre tanben que los aderents posquèron pas o volguèron pas totes pagar atal dos escotissons.

Tot aquò faguèt que, per l'acamp general de l'I.E.O que se debanèt a Montpelhièr lo 29 de decembre de 1946, se prenguèt la deci-

sion qu'èra devenguda una evidéncia estrategica: la dissolucion de la S.E.O e son negament dins l'I.E.O: "Es estat decidit aqui-meteis de dissoldre nòstra anciana S.E.O al profiech del nou organisme. Era donc la consecracion practica del tresen organisme d'accion que se foguès mes al servici de loa Renaissença dempuèi sa començança. La necessitat se'n fasiá sentir a nòstre grat, e l'Institut se destria per son estil del Felibritge e de l'Escòla Occitania-Acadèmia dels jòcs florals. Totes los organs e publicacions de la S.E.O son raportats a l'I.E.O."

Atal donc, après 16 annadas de vida, la S.E.O daissava la plaça a l'I.E.O.

Arribat al cap d'aquel travalh, pareis necessari, non pas de tirar un bilanç, mas de veser çò que devèm a la S.E.O . D'en primièr, es clar coma lo jorn que, sens Loís Alibert, que ne siaguèt lo tenèc secretari general de 1930 a 1944, la S.E.O auriá quitament pas poscut viure. Es el que s'ocupèt de la realisacion de la tièra de *Oc* entre 1931 e 1934; es el qu'assegurèt l'administracion de la societat e que, duscas a la guèrra d'Espanha, s'encarguèt d'entreténer de relacions amb los intelectuals catalans e lo mestre Pompeu Fabra; es el que fisèt a la S.E.O lo prètzfait de renovacion de la grafia e que n'establiguèt las règlas; es el enfin que servissiá de ligason permanenta entre las divèrsas delegacions regionalas.

Sense trop voler semenar de capeladas, cal encara reconéisser l'accion tras que positiva que fosquèt la d'Ismaël Girard, de Max Rouquette, de Boussac (e de son jornal *La Terra d'Oc*) e de Carles Camproux, subretot pendent la pontannada de la guèrra. Siaguèron los empusaires e los gardaires d'una doctrina e d'una dralha que menava a la diversificacion e a la rigor dins la creacion.

Al contrari de çò que d'unes lenguts faguèron córrer, la S.E.O siaguèt mai que de noms sus papièr e una associacion sense vida interiora. Menèt son òbra, a son ritme e segon sas possibilitats dins una pontannada malaisida. I devèm pr'aquò la *Gramatica* d'Alibert e la naissença de la collecccion *Messatges* . I devèm encara la revista *Oc* (1931-1934 e 1942-1946). I devèm enfin un cèrt bolegadís animat per las delegacions regionalas e dont avèm pas poscut aicí trop parlar. E puèi, i devèm probable l'I.E.O que, sens la preséncia, lo travalh, las idées e los òmes de la S.E.O, seriá benlèu pas estat çò que devenguèt.

NOTES

- 1.- ESTUDIS OCCITANS. Revista d'escambis e de recèrca de l'Institut d'Estudis Occitans I.E.O., 14 rue Broussais, 75014 Paris. Director de la publicació: Joan SIBILLE.
- 2.- Le rendut compte d'aquesta manifestacion pareguèt dins lo n. de la revista Oc per 1945 (pp. 55 e sg.). La dicha (en franchimand) prononciada aquel jorn pel president Joan Cassou siaguèt publicada dins *La Terra d'Oc* (n. 65-66 de mai-junh 1945). Lo sèti de l'I.E.O. èra alavetz al 6 de la carrièra Tolosana.
- 3.- cf. *Oc*, n. 2-3-4 VIIIma seria, an XX, estiu automme 1944, p.51.
- 4.- cf. *Oc*, n. de 1945, p. 55.
- 5.- cf. *Oc*, n. de 1945, p. 53.
- 6.- cf. *Oc*, n. 131 dau 1r. avril 1930.
- 7.- (bis) Sus l'acciob de Carbonell dins l'encastre de las relacions occitano-catalanas, veire l'article plan documentat de Pèrie Grau sus Max Rouquette e Josep-Maria Batista i Roca (in *Gai Saber*, n.455, tardor de 1994, pp. 410-412).
- 8.- cf. *Oc*, n. 131dau 1r avril 1930, p.9 ont se trapan reprodusus los estatuts de la S.E.O.
- 9.- cf. *Oc revista de la renaissença del país d'Oc*, n.1 an VIII, julh-agost 1931, p.2.
- 10.- La revista *Oc* se presentava jos una cobèrta grisa que portava dos citacions, l'una de Ramon de Miraval:

“Mais lo reis m'a convengut
Que'l cobraira anz de gaire,
Et mos Audiartz Belcaire:
Pois poiran dompnas et drut
Cobrar lo joi qu'an perdut.”

l'autra de la *Cançon de la Crozada*:

“De cels de Catalonha i amenet la flor”

Loís Alibèrt, secretari de la S.E.O. assegurava la redacció e le servici dels escambis; l'administracion e los abonaments èran tenguts per M. Rouquette, librari (29, plaça Carnòt a Carcassona). La revista *Oc*, publicada donc per la S.E.O. (estamparia Gabelle a Carcassonba) e qu'èra venduda tanben a Barcelona, pareguèt atal duscas en 1934 segon la periodicitat seguenta:

- n.1, julh-agost 1931, 70 p.
- n.2, setembre-oct 1931, 80 p.
- n.3, nov-dec 1931, 80 p.
- n.4, genièr-febrièr 1932, 84 p.
- n.5 març-abril 1932, 63 p.
- n.6-7, mai-agost 1932, 137 p.
- n.8-9, setembre-dec. 1932, 130 p.
- n.10-11, genièr-abril 1933, 133 p.
- n.12-13, mai-agost 1933, 129 p.
- n.14-15, setembre-dec 1933, 134 p.

n.16-17, genièr-abril 1934, 160 p.

siá quicom coma 1200 paginas.

11.- cf. *Oc*, n.1 julh-agost 1931, p.5.

12.- cf. *Oc*, n.1 julh-agost 1931, p.54.

13.-

14.- Se trapa ficat sobre la pagina de garda del tòme 1 de l'edicion originala de la *Gramatica* lo tèxte que seguís: "Aquesta Gramàtica occitana de mestre Lluís Alibert, ha estat impresa als tallers gràfics de la 'Casa de Caritat' de Barcelona. Ha tingut cura de l'edició, Josep Carbonell i Gener, director de 'l'Oficina de relacions meridionals' de la Generalitat de Catalunya. L'ha finançada en Joaquim Cases-Carbó, patrici meritiíssim, protector magnífic de la 'Societat d'estudis occitans'".

Sul tòme 2 de 1937, lo nom del talhièr tipografic cambia en 'Casa d'assistencia president Macià'.

15.- Aquí la tièra dels quasèrns d'estudis publicats per la S.E.O. entre 1931 e 1934:

- *Tres vielhs proces marsilhés*, tèxtes provençals ancians, per A. Conio (Seccion d'estudis filologics)

- *Ensaig de glossari botanic auvernhat*, per L.Delhostal (Seccion d'estudis filologics)

- *Les particules énonciatives en béarnais*, per J. Bouzet (Seccion d'estudis filologics)

- *Catalunya i Itàlia a làlba de la Renaixença*, Per Ezio Levi, professor de la Universitat de Nàpols (Seccion d'estudis filologics)

- *Idea e politica culturals de Catalonha*, per J. Carbonell (SEcccion d'estudis filologics)

16.- (bis) D'autras publicacions, que non jamai se faguèron, siaguèron tanben anonçadas, coma la *Collection Renaissença* amb *Au cantar di dogas* de Pau Eussavel, *La Fabrica* de A.-J. Boussac, *Lo massapàn de cade* de P.Eyssavel, *Lo libre de Natura* de Max Rouquette, o coma la *Collection Occitania classica* amb *Lis idilis* de Teocrit revisrats per P. Eyssavel, *Lo Satiricòn* de Petroni revirat totjorn per P. Eyssavel.

17.- cf. *Calendau* (n.29, mai 1935)

18.- cf. *Oc*, n.2, setembre-oct. 1931, p.75.

19.- cf. *Oc*, n.4, genièr-febrer 1932, p.3.

20.- "Jos los noms de 'Premi Pèire Vidal', 'Premi dom Vaisseta' e 'Premi Josep Anglada', la S.E.O. instituis aitantas recompensas de 2.000 F. caduna e d'una borsa de viatge e d'estudi als païses occitans de delà los Pireneus (Catalonha, Valéncia e Balearas) estimada a 1.000 F de mai per las tres melhores obras que seràn mandadas, cada an, a cadum dels concorses indicats."

21.- cf. *Oc*, n. 12-13, mai-agost 1933, p.230.

22.- cf. *Oc*, n.16-17 genièr-abril 1934, p.148.

23.- Atal sostenguèt pendent mai d'una annada en 1941-42, per *Gai Saber eTerra d'Oc* interpausats, una polemica canina e acarnissada amb A. Perbocs sus l'activitat de la S.E.O., lo ròtle d'Alibert e los problèmas de grafia.

24.- cf. Supplément au n. 12 de *La Terra d'Oc* (décembre 1940)

25.- Aqueles estatuts, divisats en 10 articles, se trapan publicats dins lo meteis suplement de *La Terra d'Oc* de decembre de 1940.

26.- cf. *Oc*, n.1, prima de 1942, p.1.

- 27.- cf. *Oc*, n.2, estiu de 1942, p.20.
- 28.- Los eveniments marcants d'aquesta acamp general son las leccions de Pau Crouzet, inspector general de l'ensenhamant segondari, al Conselh d'honor de la S.E.O., dels professors Enric Guiter e Andriu Pic al Conselh d'estudi, la creacion d'una delegacion parisenca confinada a Joanb Lesaffre tornat de captivitat (cf. *La Terra d'Oc*, n. de decembre de 1942).
- 29.- D'autres numeròs d'omenatge èran prevists per Miquèl Camelat, Pau Eyssavel e Pau-Loís Grenier.
- 30.- Lo rendut compte detalhat dáquela amassada se pòt consultar dins *Oc* (n. de 1945, pp. 53-55).
- 31.- cf. *Oc*, n.3, automma de 1942, p.1.
- 32.- cf. *Oc*, n.2, estiu de 1943, p.21.
- 33.- cf. *Oc*, ivèwrn de 1943, p.1.
- 34.- cf. *Oc*, n. de 1945, p.53.